

Szyfman, Leon

"Wospominanija o razwitii mojego uma i charaktiera (Awtobiografija)", Charles Darwin, Moskwa 1957; "The Autobiography of Charles Darwin, 1809-1882", Charles Darwin, Nora Barlow, London 1958 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 5/2, 272-273

1960

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Charlz D a r w i n, *Wspominaniya o razwitii mojego uma i charaktiera (Autobiografija)*, Dniownik raboty i žyjni. Izdatielstwo Akadiemii Nauk SSSR, Moskwa 1957, s. 251.

The Autobiography of Charles Darwin, 1809—1882, edited by his grand — daughter Nora Barlow. Collins, London 1958, s. 258.

Autobiografia Karola Darwina wydana przez Radziecką Akademię Nauk jest pierwszą w świecie publikacją pełnego tekstu wspomnień genialnego twórcy współczesnej naukowej biologii. Przekładu z fotokopii rękopisu dokonał prof. S. Sobol. On również napisał wstęp i komentarze.

Znana nam dotychczas *Autobiografia* była tylko skróconym wariantem *Wspomnień* napisanych przez Darwina w latach 1876—1881 i opublikowanych przez jego syna Franciszka w 1887 r. Skrócony tekst był również podstawą przekładu na język polski dokonanego w r. 1891 przez Józefa Nusbauma pt. *Autobiografia Karola Darwina, życie i wybór listów. Wydane przez syna Franciszka Darwina*.

Franciszek Darwin nie mógł opublikować pełnego tekstu *Wspomnień* swego ojca, ponieważ ateistyczne poglądy Karola Darwina oraz charakterystyka wielu wybitnych żyjących ludzi mogły wywołać niezwykłą burzę, co znacznie utrudniłoby dalsze przenikanie poglądów ewolucjonistycznych do świadomości społeczeństwa.

Natomiast w roku 1933 opublikowała wnuczka Darwina, Nora Barlow część *Wspomnień*, pominiętych przez Franciszka Darwina a poświęconych charakterystyce kapitana Fitz-Roya¹.

Wreszcie w r. 1957 ukazało się wyżej wspomniane pełne radzieckie wydanie *Wspomnień*, a w rok później pełny, oryginalny angielski tekst *Autobiografii* Karola Darwina, której rękopis w starej skórzanej oprawie znajduje się w Bibliotece Uniwersytetu w Cambridge.

Jakkolwiek angielskie wydanie tym razem nie dokonało żadnych skrótów tekstu Darwina, niemniej jednak w przeciwieństwie do wydania rosyjskiego nie załączyło *Dziennika (Personal Diary — 1838—1881)*, radzieccy uczeni szczerą się więc słusznie, że tylko oni wydali pełną *Autobiografię* Karola Darwina.

Ale istnieje jeszcze jedna różnica między radzieckim a angielskim wydaniem dzieła wielkiego uczonego, tym razem na korzyść oryginału. Chodzi mianowicie o to, że Nora Barlow załączyła do angielskiej publikacji obszerny dodatek (*Appendix*, s. 147—247), składający się z rozprawki porównawczej o Karolu Darwinie i jego dziadku Erazmie Darwinie (*On Charles Darwin and the Grandfather Dr. Erasmus Darwin*), z pamfletu Henryka Teslinga Jonesa o kontrowersji między K. Darwinem a Samuelem Butlerem, z kilku listów oraz indeksu imiennego i przedmiotowego.

Darwin, pisząc wspomnienia, stawiał sobie za cel pokazanie historii swojego rozwoju umysłowego i kształtowania się charakteru.

Czytając *Autobiografię* poznajemy dokładnie historię tworzenia się nieśmiertelnej teorii darwinizmu, ogrom pracy i materiałów nagromadzonych w celu uzasadnienia nowej teorii doboru naturalnego, naukowe wyjaśnienie celowości w przyrodzie i upadek dawnej teorii celowości stworzonej rzekomo

¹ *Charles Darwins Diary of the Voyage of H.M.S. „Beagle”*. Edited from the M.S. by Nora Barlow, Cambridge 1933.

przez nadmysłową inteligencję. Niesłychanie ciekawe jest opowiadanie Darwina o tym, jak stopniowo w procesie wykrywania praw przyrody wyzwolił się w sposób bezbolesny z wiary w chrześcijaństwo, w stary testament, a później i w Boga. Darwin tłumaczy powstanie religii jako wynik słabej znajomości praw przyrody, a co za tym idzie — niskiego poziomu cywilizacji i kultury. Siłę i długotrwałość panowania religii wyjaśnia on tym, że wiara w Boga może się stać cechą dziedziczną na skutek wpajania dzieciom (mających słabo jeszcze rozwinięte mózgi) pojęć religijnych. Stwarza to coś w rodzaju instynktownego strachu małą przed żmijami (s. 105 wyd. ros.). Społecznych i klasowych warunków powstania religii Darwin nie dostrzega.

Z wielką korzyścią czyta się stronicę, które autor dzieła *O powstawaniu gatunków* poświęca opisowi techniki pracy naukowej, którą wyrobił sobie w ciągu lat.

Ze *Wspomnień* wyłania się nie tylko gigant myśli i pracy, lecz jednocześnie sylwetka niezwykle skromnego i serdecznego człowieka, który liczy się ze zdaniem innych, widzi słabe strony własnej teorii, obnaża je przed czytelnikiem, ułatwiając mu polemikę, uzupełnienie lub obalenie pewnych tez swej doktryny.

Dla historyka nauki, literatury i filozofii znaczną wartość posiada wnikliwa i trafna charakterystyka niektórych wybitnych osobistości Anglii, jak Spencera, Buckle'a, Carlyle'a.

Doceniając w całej pełni zarówno radzieckie jak i angielskie wydanie *Wspomnień*, warto zwrócić uwagę na pewien ich brak w porównaniu ze starym wydaniem Nusbauma. Chodzi mianowicie o wybór listów, które Nusbaum dołączył do swego przekładu. By móc docenić znaczenie tych listów, wystarczy przeczytać np. list Darwina do Graya z 1 września 1857 r. W liście tym daje Darwin krótką, lecz bardzo treściwą charakterystykę swoich poglądów stosunku do Lamarcka (który zresztą później stał się o wiele bardziej przychylny), istoty doboru naturalnego, walki o byt, ciągłości rozwoju, zasady rozbieżności i innych zagadnień darwinizmu. Dla historyka myśli ewolucyjnej listy Darwina są niezastąpionym pomocnikiem w istotnym zrozumieniu późniejszej ewolucji darwinizmu. Być może zresztą, że radzieccy koledzy nie włączyli tych listów do *Autobiografii*, gdyż przygotowują oddzielny tom korespondencji Darwina.

Leon Szyfman

Richard Hofstadter, *Social Darwinism in American Thought, 1860—1915*, drugie zrewidowane wydanie. The Beacon Press (Paperback edition), 1955, s. 248.

Książka Hofstadtera, której pierwsze wydanie ukazało się w 1944 r., nie od razu zrobiła karierę. Centralny problem tej pracy — wpływ idei naukowych na prądy społeczne, na rozwój rasizmu i imperializmu, — był w przedostatnim roku wojny tak okrzyczanym tematem, iż książka w chwili wydania nie skupiła na sobie szczególnej uwagi. Nie była więc dość głośną pozycją, aby dotrzeć do Polski bezpośrednio po wojnie. Drugie dopiero jej wydanie,